

Wonnen 'probleemoplossers' de oorlog?

Paul Kennedy schrijft weinig overtuigend betoog

Paul Kennedy beweert dat de Tweede Wereldoorlog gewonnen werd door de 'probleemoplossers', mensen die technische oplossingen vonden. Hij betreedt in zijn betoog veel platgetreden paden en verrichtte geen noemenswaardig onderzoek. Dat leidt tot een teleurstellende leeservaring.

Tekst: Bas Korthals

De Duitse onderzeeërs richtten veel schade aan voor ze eindelijk uitgeschakeld konden worden. Op de foto de U-99 die meer boten heeft laten zinken dan enige andere Duitse onderzeeër. 39 Schepen zonken door zijn toedoen, vijf raakten beschadigd. De U-99 werd in maart 1941 getorpedeerd door de HMS Walker, ten zuidoosten van IJsland.

Kennedy's *The Engineers of Victory* is door vertaler George Pape omgedoopt tot *De kering van het tij*. Beide titels nopen tot enige voorzichtigheid. Overwinning en nederlaag zijn complementaire begrippen. Volgens de Duitse generaal Alfred Graf von Schlieffen zijn overwinning en nederlaag het gevolg van beslissingen en de daaruit voortvloeiende maatregelen die aan beide kanten worden genomen. Schlieffen stelt dat Hannibal zijn perfecte overwinning bij Cannae (216 v.Chr.) alleen kon bereiken in samenwerking met Terentius Varo. Onder een documentaire over de snelle Franse nederlaag in 1940 zou de opmerking 'Dit programma werd mede mogelijk gemaakt door het gerontocratische Franse opperbevel' zeker niet misstaan. Hoe *Blitzkrieg* is, hangt in hoge mate af van de tegenstander. Voor deze complementariteit lijkt Kennedy weinig oog te hebben.

Ingebouwd verval

De kering van het tij, sinds jaar en dag een favoriete metafoor in de militaire historiografie, moet ook met de nodige omzichtigheid benaderd worden. Bij een metafoor is het altijd nuttig om te kijken naar de vergelijking die aan deze beeldspraak ten grondslag ligt. Het tij kentert, het keert zichzelf. De Duitse en Japanse offensieve vloedgolven ebden mede weg omdat het verval was ingebouwd. Het ingebouwde verval laat zich het beste karakteriseren met de woordgroep 'schaarste aan middelen'. Dit gebrek kon slechts tijdelijk worden gecompenseerd door operationele en tactische maatregelen. Ook hier besteedt Kennedy weinig aandacht aan.

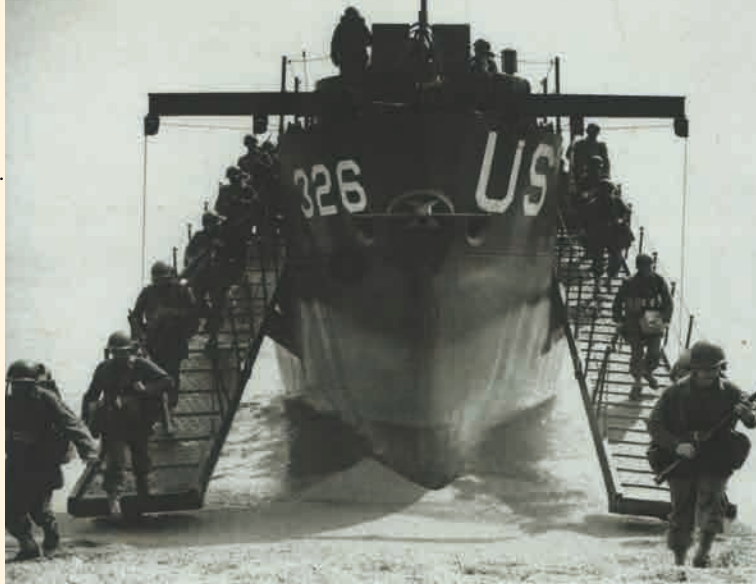
Paul Kennedy laat aan zijn tekst enkele versregels van Bertolt Brecht voorafgaan. Uit deze citaten moet de lezer opmaken waar het Kennedy werkelijk om te doen is. Het gaat hem niet om de grote namen in de krijgsgeschiedenis: Alexander de Grote, Julius Caesar en Frederik de Grote. Het gaat hem kennelijk om mensen die door de technische oplossingen die ze vonden, zorgden voor de middelen waarmee de overwinning van de geallieerden mogelijk werd gemaakt. Deze mensen worden door Kennedy afwisselend aangeduid als de 'probleemoplossers' of het 'middenkader': *the engineers of victory*.

Kennedy verdeelt zijn boek in vijf hoofdstukken: vijf verhalen zoals hij ze noemt. Deze verhalen begrenst hij in de tijd door ze te beperken van januari 1943 tot juni/juli 1944. Als beginpunt neemt hij de Conferentie van Casablanca (14 - 24 januari 1943) omdat volgens Kennedy 'de al eerder ontwikkelde strategische denkbeelden van de geallieerden werden samengevoegd tot

'Het grootste deel van zijn lijvige boek gaat op aan het beschrijven van feiten en hun onderlinge samenhang die al elders en veel diepgaander zijn onderzocht en besproken'

een veel coherentere en bredere blauwdruk voor het verslaan van de Asmogendheden'. Hier valt wel iets op af te dingen. De fundamentele beslissing om het verslaan van Duitsland prioriteit te geven boven de strijd tegen Japan was al lang voor 'Casablanca' genomen. Het feit dat de conferentie in Casablanca kon plaatsvinden, geeft aan dat de Britten hun standpunt hadden weten door te zetten dat een invasie - de latere operatie *Overlord* - voorsnog prematuur was. Noord-Afrika was het, Italië zou het worden, Frankrijk moest wachten. De afgrenzing juni/juli 1944 is begrijpelijk: *The*

PAUL KENNEDY

DE KERING VAN HET TIJ

Hoe de Tweede Wereldoorlog werd gewonnen
door de geallieerden – januari 1943-juni 1944

Spectrum

battle of the Atlantic was gewonnen, *Overlord* was geslaagd, *the breakout* in Normandië (operatie Cobra) had de hardnekkige Duitse verdediging in Frankrijk gebroken, in Rusland had de operatie *Bagration* de *Heeresgruppe Mitte* vernietigd en in de Pacific waren Guam en Saipan (Marianen) heroverd, belangrijke springplanken voor de uiteindelijke aanval op Japan. Er was dus reden voor een meer dan voorzichtig optimisme.

In het zonnetje

In de vijf hoofdstukken van zijn boek behandelt Kennedy achtereenvolgens vijf 'strijdtonelen': *The battle of the Atlantic*, het verkrijgen van het overwicht in het luchtruim boven Duitsland, de teloorgang van de Duitse legers in Rusland, de amfibische operaties die uiteindelijk uitmondde in de succesvolle landingen in Normandië en de strijd tegen Japan in de Stille Oceaan. Vijf verhalen, vijf succesnummers die

Kennedy gebruikt om zijn 'middenkader', zijn 'probleemoplossers' in het zonnetje te zetten. Dit alles kan natuurlijk niet zonder de weergave van een rudimentaire historische context. Dit realiseert Kennedy zich ook wel. Hij lijkt zich bijna te verontschuldigen voor het feit dat hij in zijn missie, het verkondigen van de organisatieleer en de managementideologie, zoveel platgetreden paden opnieuw moet betreden. Dat neemt niet weg dat het grootste deel van zijn lijvige boek opgaat aan het beschrijven van feiten en hun onderlinge samenhang die al elders en veel diepgaander zijn onderzocht en besproken. Zo schrijft Paul Kennedy door de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog 'blootlegend wat geen kleren draagt, ontdekkend wat al bekend was' om met Gerrit Kouwenaar te spreken. Kennedy voorziet zijn vijf hoofdstukken van titels die het belang van zijn 'probleemoplossers' moeten accentueren: *Hoe kon vooien veilig*

Paul Kennedy, *De kering van het tij. Hoe de Tweede Wereldoorlog werd gewonnen door de geallieerden - januari 1943 - juni 1944.* (Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv.: Houten-Antwerpen 2012), 640 blz., € 39,99

de Atlantische Oceaan over te krijgen, Hoe een luchtoverwicht tot stand te brengen, Hoe de nazi Blitzkrieg tot staan te brengen, Hoe op een vijandelijke kustlijn te landen en ten slotte, Hoe de 'tirannie van de afstanden' in de Pacific te overwinnen. Deze titels verlenen aan het boek van Kennedy de irritante pedanterie van een kookboek: Men neme... etc. In het eerste hoofdstuk beschrijft Kennedy hoe de Duitse onderzeesers uiteindelijk schaakmat werden gezet. Hierbij spelen technische ontwikkelingen inderdaad een grote rol. Er werd een handzame microgolfradar ontwikkeld die ook in vliegtuigen kon worden ingebouwd. De 'HFDF' (High Frequency Direction Finding) werd verfijnd, de dieptebom werd verbeterd en de *Hedgehog*, in feite een meervoudige granaatwerper, deed zijn intrede. Het belangrijkste is dat het idee dat vliegtuigen bij de bestrijding van onderzeeboten een cruciale rol spelen geleidelijk tot een overtuiging uitgroeide.

Oppermachtige Mustangs

Hoofdstuk twee komt waarschijnlijk het dichtst bij wat Kennedy eigenlijk bedoelt te zeggen met zijn boek. De strategische bombardementen op Duitsland hadden tot in 1943 weinig tastbare resultaten opgeleverd. Wel was duidelijk dat de verliezen die de bommenwerpers door het optreden van de Duitse jagers leden onaanvaardbaar werden. Er was behoefte aan een escortejager voor de lange afstand die het op kon nemen tegen de Focke-Wulf Fw 190 A-4. Dit vliegtuig was er al. Het was de naar Britse specificatie door de North American ►

Rechts: In de Tweede Wereldoorlog richtten de Amerikanen constructiebataljons op. Deze *Seabees* voerden werkzaamheden uit aan het front, zoals de aanleg van militaire bases, vliegvelden, bruggen en wegen. Onder: De bemanning van een B-29. Deze bommenwerper werd in 1945 door de Japanners neergeschoten. De bemanning moest het vliegtuig verlaten en eindigde in een Japans krijgsgevangenenkamp. Alleen de piloot overleefde dit.

'Kennedy suggereert dat Hobart's Funnies in Normandië het verschil maakten. Dat is nonsens'

Over de *Blitzkrieg* die in hoofdstuk drie centraal staat, is hierboven al het nodige gezegd. Ik volsta dus met enkele korte opmerkingen. Het 'Blitzkriegconcept', als het al bestaan heeft, (zie bijvoorbeeld Karl-Heinz Frieser, *Blitzkrieg-Legende*, 1995) had helemaal niets te maken met de nazi-ideologie. Het kwam voort uit de lessen die men in de Eerste Wereldoorlog had geleerd:

Aviation Inc. gebouwde P-51 *Mustang*. Het vliegtuig voldeed echter niet en was al bijna afgeschreven tot een testpiloot van Rolls-Royce rapporteerde dat het een voortreffelijk vliegtuig was dat alleen een sterkere motor nodig had. Dit werd de *Merlin 61* van Rolls-Royce die toevallig in de neus van de *Mustang* paste. Er was nog veel gelobby en strijd nodig om dit vliegtuig hoog op de productieagenda te krijgen. Uiteindelijk gebeurde dat ook. In het Duitse luchtruim werden de *Mustangs* oppermachtig. Dit proces van toeval, heldere ideeën die omgezet kunnen worden in de praktijk en het vermogen om de hogere echelons te winnen voor je concept, duidt Kennedy aan met de term 'serendipiteit'.

Duitsland kon zich geen langdurige stellingenoorlog veroorloven, het moest terug naar de bewegingsoorlog van Moltke *der Ältere* die bij Sedan (1870) tot zo'n spectaculair succes had geleid. Voordat Kennedy zijn 'Blitzkrieghoofdstuk' concentreerde op *Operation Barbarossa* had hij wel eens mogen bedenken dat een legermacht die meer dan 600.000 paarden nodig heeft – men zou er uiteindelijk meer dan 2,7 miljoen verbruiken – *nicht gerade auf Blitzkrieg eingestellt ist*. Deze schamelheid van de Duitse uitrusting ontgaat Kennedy volledig.

Geen behoorlijke tank

Het komt mij voor dat Kennedy in zijn hoofdstuk over Normandië te veel belang hecht aan *Hobart's Funnies*: speciaal voor genietaken aangepaste tanks die ontsproten waren aan het brein van generaal-majoor Percy Hobart. Kennedy suggereert dat deze tanks bij de landingen het verschil maakten. Dat is nonsens. Kennedy heeft het niet over het feit dat de Britten, toch de pioniers van dit wapen, er niet in slaagden een behoorlijke tank te produceren. Dit leidde tot een vertrouwenscrisis: de Britse 'tankers' geloofden niet in hun wapen. Het inbouwen van de Britse 17-ponder in de Amerikaanse Sherman Mk4 zorgde voor enige opluchting. Is dit een kwestie van 'serendipiteit' of is het minder com-

plexe begrip 'improvisatie' hier meer op zijn plaats? Ik denk het wel. In het laatste hoofdstuk stelt Kennedy de samenstelling van de 'Construction Bataljons' centraal, naast de ontwikkeling van de B-29, de bommenwerper die Japan platbombardeerde en uiteindelijk de beruchte atoombommen afwierp. Het idee om deze bataljons te rekruteren uit experts, van bouwvakkers tot bouwkundigen, was inderdaad een gouden greep. Zij konden een koraaleiland snel omtoveren in een volwaardige luchtmachtbasis. Dat was voor deze 'probleemoplossers' geen probleem. Kennedy heeft voor zijn boek geen noemenswaardig onderzoek verricht. Eigenlijk is het een synthese van zijn leeservaring. Uit de pap die daaruit onvermijdelijk ontstaat, heeft hij, bevlogen door de organisatieleer en de ideologie van het management, enkele krenten gevist. Hij heeft die aaneengeregen tot een betoog dat uitkomt op de absurde conclusie dat de oorlog gewonnen werd door het 'middenkader', de 'probleemoplossers' die de exponenten waren van een innovatieve 'stimuleringscultuur'. Korte wandelingen over de kerkhoven van Margraten en Henri-Chapelle hadden hem wellicht meer aan het denken gezet. ■